

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2006, sp. zn.: 29 Odo 10/2005

I. Smlouvou uzavřenou podle ustanovení § 524 obč. zák. lze postoupit i pohledávku ze smlouvy o běžném účtu (§ 708 a násl. obch. zák.).

II. Pohledávku ze smlouvy o běžném účtu lze použít k započtení, aniž by věřitel předtím, než učiní úkon směřující k započtení, vyzval dlužníka k plnění.

NEJVYŠŠÍ SOUD

ČESKÉ REPUBLIKY

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky

rozhodl v senátě v právní věci žalobkyně J. L., zastoupené advokátkou, proti žalované Č. p. a. s., zastoupené advokátem, o určení zániku zástavního práva a zaplacení částky 3,382.412,96 Kč s příslušenstvím, vedené u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. 23 Cm 33/99, o dovolání žalované proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 8. června 2004, č. j. 9 Cmo 156/2004-190, takto:

I. Dovolání proti výrokům rozsudku ze dne 8. června 2004, č. j. 9 Cmo 156/2004-190, jimiž Vrchní soud v Praze potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o nákladech řízení a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení, se odmítá.

II. Dovolání proti výroku rozsudku ze dne 8. června 2004, č. j. 9 Cmo 156/2004-190, jímž Vrchní soud v Praze potvrdil rozsudek soudu prvního stupně v zamítavém výroku ve věci samé ohledně částky 3,382.412,96 Kč s 18% úrokem z prodlení z částky 2,008.000,- Kč od 1. června 2000 do zaplacení, se zamítá.

III. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 27. listopadu 2003, č.j. 23 Cm 33/99-151, zamítl žalobu o určení, že zástavní právo k nemovitostem označeným ve výroku rozhodnutí (dále jen „zástavní právo k nemovitostem“) zaniklo ke 30. srpnu 1996 (výrok I.), zamítl vzájemnou žalobu žalované o zaplacení částky 3,382.412,96 Kč s 18% úrokem z prodlení z částky 2,008.000,- Kč od 1. června 2000 do zaplacení (výrok II.) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok III.).

Soud prvního stupně, poté, co ke společnému řízení spojil věci původně vedené pod sp. zn. 23 Cm 33/99 a 42 Cm 52/2001, vyšel při posuzování důvodnosti uplatněných nároků ze

skutečností, podle kterých:

1) dne 11. října 1993 byla mezi žalobkyní a K. bankou, akciovou společností P. (dále jen „banka“) uzavřena smlouva, na základě které banka žalobkyni poskytla úvěr ve výši 6,600.000,- Kč (dále jen „smlouva o úvěru“); žalobkyně se zavázala peněžní prostředky vrátit v měsíčních splátkách po 143.500,- Kč v době od 20. prosince 1993 do 20. září 1997, s tím, že smlouva o úvěru jí umožňovala hradit splátky i před sjednaným termínem splatnosti;

2) téhož dne byla mezi žalobkyní a bankou uzavřena zástavní smlouva, podle které vzniklo k zajištění pohledávky ze smlouvy o úvěru zástavní právo k nemovitostem;

3) smlouvou ze dne 7. srpna 1996 banka postoupila žalované pohledávku vůči žalobkyni ze smlouvy o úvěru, s tím, že postoupení pohledávky bylo žalobkyni oznámeno 6. září 1996;

4) smlouvou ze dne 26. srpna 1996 postoupilo město H. žalobkyni pohledávku vůči bance ze smlouvy o běžném účtu č. 1038-- ve výši 2,008.000,- Kč, přičemž bance bylo postoupení pohledávky oznámeno 30. srpna 1996;

5) přípisem ze dne 28. srpna 1996, doručeným bance 30. srpna 1996, žalobkyně jednostranně započítala na pohledávku banky ze smlouvy o úvěru pohledávku ze smlouvy o běžném účtu.

Odkazuje na výše uvedená skutková zjištění a na ustanovení § 526, § 559 a § 580 občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), jakož i na ustanovení § 359 a § 709 obchodního zákoníku (dále jen „obch. zák.“), shledal soud prvního stupně žalobu nedůvodnou.

Při posuzování, zda jsou splněny „zákonné podmínky“ pro platné započtení, přitom uzavřel, že žádná ze započítaných pohledávek nebyla splatná. Pohledávka žalobkyně vůči bance je pohledávkou ze smlouvy o běžném účtu a banka má povinnost poskytnout ve prospěch věřitele platby podle písemného příkazu majitele účtu, což v daném případě splněno nebylo. Nelze tudíž dovodit, že by „částka pouze vložená na účet“ byla splatnou pohledávkou majitele účtu, popřípadě další osoby oprávněné ze smlouvy o postoupení pohledávky. Rovněž pohledávka banky vůči žalobkyni ze smlouvy o úvěru - pokračoval soud prvního stupně - nebyla splatná, když žalobkyně měla úvěr splácet ve sjednaných měsíčních splátkách a možnost „splatit splátku i před sjednaným termínem“ sjednaná ve smlouvě o úvěru na splatnost dluhu neměla vliv. V situaci, kdy žádná z pohledávek nebyla splatná, nebylo je možné platně započíst; nezanikla-li zajištěná pohledávka, nezaniklo ani zástavní právo k nemovitostem.

Dále se soud prvního stupně zabýval opodstatněností žaloby, kterou se žalovaná domáhala po žalobkyni úhrady pohledávky ze smlouvy o úvěru. V této souvislosti uzavřel, že žalovaná neprokázala aktivní věcnou legitimaci, když „soudu nepředložila“ smlouvu o postoupení pohledávky, pročež z důvodu neunesení důkazního břemene i vzájemnou žalobu zamítl.

Vrchní soud v Praze k odvolání obou účastníků rozsudkem ze dne 8. června 2004, č.j. 9 Cmo 156/2004-190, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení.

Při řešení otázky splatnosti (a započitatelnosti) obou pohledávek odvolací soud zdůraznil, že pohledávka ze smlouvy o běžném účtu podle ustanovení § 708 a násl. obch. zák. „je svou povahou odlišná od jiných pohledávek“. „Smyslem“ smlouvy o běžném účtu je uložení peněžních prostředků na účtu, přičemž „majitel účtu (klient banky)“ má kdykoli zajištěn přístup k těmto prostředkům. „V tomto smyslu je nutno považovat peněžní prostředky, které klient svěřil bance, za pohledávku tohoto klienta vůči bance, která je splatná kdykoli podle příkazu klienta“. Majitel účtu proto nemusí podat příkaz k vyplacení peněžních prostředků z běžného účtu ve svůj prospěch a teprve následně činit jednostranný úkon započtení podle ustanovení § 580 obč. zák. Opačný výklad by totiž v konečném důsledku znamenal, že by postupník byl zbaven možnosti s postoupenou pohledávkou nakládat; není totiž pochyb o tom, že „se nestal účastníkem smlouvy o běžném účtu“, pročež mu nepřísluší dávat bance platební příkazy.

Jako splatnou (a započitatelnou) odvolací soud vyhodnotil rovněž pohledávku banky za žalobkyní ze smlouvy o úvěru. Mohla-li žalobkyně podle smlouvy o úvěru dluh uhradit i dříve, než ve sjednaných termínech, platí to také pro možnost přivodit předčasný zánik takové pohledávky započtením. S odkazem na ustanovení § 526 a násl. obč. zák. vyhodnotil jako nedůvodnou i výhradu žalované, podle které k datu započtení již nešlo o vzájemné pohledávky, když pohledávka ze smlouvy o úvěru byla žalované postoupena bankou již 7. srpna 1996. Do doby, než je postoupení pohledávky dlužníku oznámeno nebo prokázáno, totiž může dlužník plnit vůči postupiteli a tudíž může vůči postupiteli učinit i úkon směřující k započtení.

Jelikož dluh žalobkyně ze smlouvy o úvěru zanikl co do částky 2,008.000,- Kč započtením a ve zbývajícím rozsahu, tj. v částce 10.862,94 Kč byl uhrazen (viz platby realizované ve dnech 16. září a 1. října 1996), posoudil odvolací soud požadavek žalované na úhradu dluhu ze smlouvy o úvěru jako nedůvodný.

Ve vztahu k žalobě o určení zániku zástavního práva - a to přes shora uvedený závěr, podle něhož pohledávka zajištěná zástavním právem zanikla - zdůraznil, že k 30. srpnu 1996 zajištěná pohledávka co do částky 10.862,94 Kč trvala, pročež ani tomuto požadavku nemohlo být vyhověno.

Odvolací soud tak, byť dospěl ke zcela odlišným právním závěrům, shledal rozhodnutí soudu prvního stupně věcně správným.

Proti tomuto rozsudku, v rozsahu, kterým odvolací soud potvrdil výroky II. a III. rozsudku soudu prvního stupně, a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení, podala žalovaná dovolání, odkazující co do jeho přípustnosti na ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“).

Zásadní právní význam rozhodnutí odvolacího soudu dovolatelka spatřuje v řešení právních otázek:

a) zda se může dlužník před oznámením nebo prokázáním postoupení pohledávky zprostit svého závazku jednostranným započtením své pohledávky vůči postupiteli,

b) zda je podmínkou splatnosti pohledávky z běžného účtu podání platebního příkazu k

vyplacení peněžních prostředků z běžného účtu,

c) zda lze jednostranně započíst pohledávku ze smlouvy o úvěru před dobou stanovenou ve smlouvě o úvěru pro vrácení peněžních prostředků.

Řešení všech shora vymezených právních otázek odvolacím soudem přitom považuje za rozporné s hmotným právem a uplatňuje tak dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., jehož prostřednictvím zpochybňuje správnost právního posouzení věci.

Dovolatelka zejména namítá, že žalobkyní provedený zápočet nesměřoval proti vzájemné pohledávce, když k datu zápočtu již byla věřitelkou této pohledávky žalovaná (a nikoli banka, která jí pohledávku smlouvou ze dne 7. srpna 1996 postoupila). Dále polemizuje se závěry odvolacího soudu o splatnosti započítávaných pohledávek. Pohledávka ze smlouvy o úvěru „se stávala“ splatnou postupně vždy do výše „relevantní splátky“, na čemž nic nezměnilo ani oprávnění žalobkyně vrátit poskytnuté peněžní prostředky před sjednanou dobou splatnosti. Jelikož ke 30. srpnu 1996 nebyla pohledávka splatná, nebyla ani způsobilá k započtení. Ve vztahu k pohledávce z běžného účtu dovolatelka akcentuje, že „k vyvolání splatnosti je třeba kvalifikované výzvy věřitele vůči dlužníkovi a teprve výzvou k plnění se dluh stává splatným“. Pohledávka ze smlouvy o běžném účtu se tak stane splatnou až na základě řádného platebního příkazu majitele účtu nebo jiné oprávněné osoby, což v projednávané věci splněno nebylo.

V situaci, kdy úkon směřující k započtení lze učinit až poté, co se staly splatnými obě započítávané pohledávky, nebyly splněny podmínky pro započtení a jednostranný úkon žalobkyně směřující k započtení tak nemohl mít za následek zánik dluhu ze smlouvy o úvěru v rozsahu započítávané částky.

Proto dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu dovoláním dotčeném a ve stejném rozsahu i rozhodnutí soudu prvního stupně zrušil.

Jak je zřejmé z obsahu dovolání, dovolatelka napadá rozsudek odvolacího soudu i v potvrzujícím výroku ohledně nákladů řízení před soudem prvního stupně a ve výroku o nákladech odvolacího řízení. Uvedené výroky, ač součástí rozsudku, mají povahu usnesení, přičemž přípustnost dovolání proti nim nezakládá žádné z ustanovení občanského soudního řádu (srov. např. shodně usnesení Nejvyššího soudu uveřejněné pod číslem 4/2003 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). Nejvyšší soud proto dovolání v tomto rozsahu podle ustanovení § 243b odst. 5 a § 218 písm. c) o. s. ř. bez dalšího odmítl.

Dále se Nejvyšší soud zabýval otázkou přípustnosti dovolání proti výroku, jímž odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně v zamítavém výroku ve věci samé ohledně částky 3,382.412,96 Kč s příslušenstvím. V situaci, kdy je z odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu zřejmé, že obsah posuzovaného právního vztahu účastníků (jejich práva a povinnosti) stanovil oproti rozhodnutí soudu prvního stupně odlišně, shledává dovolání přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. (srov. shodně např. rozhodnutí uveřejněné pod číslem 52/1999 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek).

Jelikož vady, k jejichž existenci u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a z obsahu spisu se nepodávají, přezkoumal Nejvyšší

soud - jsa vázán uplatněným dovolacím důvodem a jeho obsahovým vymezením - správnost právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Již v rozhodnutí uveřejněném pod číslem 27/2006 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 27/2006“) Nejvyšší soud formuloval a odůvodnil závěr, od něhož nemá důvod se odchýlit ani v projednávané věci a na nějž v podrobnostech odkazuje, podle kterého dokud není postoupení pohledávky dlužníku oznámeno nebo není prokázáno, může dlužník započíst svou pohledávku vůči dosavadnímu věřiteli. Rozhodnutí odvolacího soudu je s výše uvedeným judikatorním závěrem v souladu a námitky dovolatelky, vycházející z opačného právního názoru, tak důvodné nejsou.

V důvodech shora zmíněného R 27/2006 Nejvyšší soud dále uzavřel, že využije-li dlužník oprávnění daného smlouvou a splní svůj závazek dříve, než se stane splatným, neznamená to, že by takovým plněním přivodil změnu co do sjednaného okamžiku splatnosti závazku. Skutečnost, že právní posouzení věci odvolacím soudem v tomto směru neobstojí a naopak nelze upřít důvodnosti dovolatelčině argumentaci, ovšem nečiní napadené rozhodnutí nesprávným. Je tomu tak proto, že otázka splatnosti pohledávky ze smlouvy o úvěru není pro posouzení (ne)platnosti započtení v projednávané věci významná. V rozsudku uveřejněném pod číslem 90/2006 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek totiž Nejvyšší soud odůvodnil právní závěr, podle kterého v občanskoprávních závazkových vztazích i v obchodních závazkových vztazích lze jednostranně započíst splatnou pohledávku proti pohledávce, která ještě není splatná. Zánik pohledávek v takovém případě nastane okamžikem, kdy projev vůle směřující k započtení dojde věřiteli pohledávky, která ještě není splatná.

Zbývá posoudit správnost právního posouzení věci odvolacím soudem co do závěru o splatnosti pohledávky z běžného účtu.

Podle ustanovení § 708 obch. zák. (ve znění účinném k 30. srpnu 1996) smlouvou o běžném účtu se zavazuje banka zřídit od určité doby na určitou měnu běžný účet pro jeho majitele (odstavec 1). K uzavření smlouvy se vyžaduje písemná forma (odstavec 2).

Ustanovení § 709 odst. 1 dále určuje, že banka je povinna přijímat na běžný účet v měně, na kterou zní, peněžité vklady nebo platby uskutečněné ve prospěch majitele účtu, a z peněžních prostředků na běžném účtu podle písemného příkazu majitele účtu nebo při splnění podmínek stanovených ve smlouvě vyplatit mu požadovanou částku nebo uskutečnit jeho jménem platby jím určeným osobám. Nevyplyvá-li z příkazu doba, kdy má být platba provedena, je banka povinna platbu provést v den, který následuje po doručení příkazu.

Povahou vkladů na běžném účtu se Nejvyšší soud zabýval např. v rozsudku velkého senátu obchodního kolegia uveřejněného pod číslem 50/2006 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek. Přitom zdůraznil, že „peněžní prostředky na účtu“ vedeném peněžním ústavem na základě smlouvy o běžném účtu nejsou v majetku majitele účtu, v jehož prospěch byl tento účet zřízen, nýbrž v majetku peněžního ústavu. Oprávnění majitele účtu, spočívající v tom, aby na

základě jeho příkazu byly vyplaceny peněžní prostředky z účtu u peněžního ústavu, představuje pohledávku; jinak řečeno, jde o „nárok majitele účtu na výplatu peněžních prostředků z tohoto účtu“ (pohledávku z účtu) při splnění sjednaných podmínek.

Přestože shora vymezená pohledávka svědčí jen majiteli účtu, nelze vyloučit, aby v souladu s podmínkami stanovenými ve smlouvě o běžném účtu, činila dispoziční příkazy ohledně peněžních prostředků na účtu osoba odlišná od majitele účtu. Za stavu, kdy i pohledávka z běžného účtu může být smlouvou uzavřenou podle § 524 a násl. obč. zák. postoupena třetí osobě (zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, v nyní účinném znění, ostatně s takovou možností výslovně počítá v ustanovení § 41g odst. 6 písm. b/ ve spojení s ustanovením § 1 odst. 2 písm. a/), pak nutno připustit, že věřitelem takové pohledávky může být i postupník.

Na rozdíl od jiných peněžitých pohledávek je pohledávka z běžného účtu pohledávkou, která existuje - v rozsahu kladného zůstatku na běžném účtu - po celou dobu trvání závazkového vztahu založeného smlouvou o běžném účtu. Tomu odpovídá i povinnost banky vyplatit při zániku smlouvy majiteli účtu zůstatek běžného účtu, popř. jej podle jeho příkazu převést na jiný účet u banky nebo po odečtení nákladů s tím spojených na účet u jiné banky (§ 715 odst. 3 obch. zák.), jakož i právní úprava počátku běhu promlčecí doby pro uplatnění práva na prostředky na účtu (§ 396 obch. zák.).

Výše uvedená povaha pohledávky z běžného účtu je pak rozhodující i pro řešení otázky splatnosti této pohledávky. V případě dispozic majitele účtu (popř. jiné osoby k tomu oprávněné podle smlouvy o běžném účtu) s peněžními prostředky na účtu, spočívajících v požadavku na výplatu těchto prostředků nebo v příkazu k jejich převodu na jiný účet u téže nebo jiné banky, není pochyb o tom, že povinnost banky splnit takový příkaz nastává - v souladu s podmínkami stanovenými smlouvou o běžném účtu a neurčují-li právní předpisy jinak - aniž by majitel účtu musel činit (jiný) právní úkon, jímž by vyvolal „splatnost“ pohledávky. To, zda banka je povinna realizovat příkaz majitele účtu „ihned“ nebo ve lhůtě podle smlouvy o běžném účtu (viz např. úprava hotovostního platebního styku a provádění platebního styku a zúčtování na účtech obsaženou v Čl. 10 až 12 a Čl. 13 až 24 Úředního sdělení č. 31/1994 České národní banky o vydání Všeobecných obchodních podmínek, kterými se stanoví zásady vedení účtů klientů bank a provádění platebního styku a zúčtování na těchto účtech), přitom na shora uvedeném závěru nic nemění.

Vedle dispozic s peněžními prostředky na běžném účtu spočívajících ve výběru hotovosti a v příkazech k úhradě, může věřitel pohledávky z běžného účtu (majitel účtu nebo osoba, které majitel účtu takovou pohledávku postoupil) „použít“ tuto pohledávku k započtení proti vzájemné (a započitatelné) pohledávce banky, u které je účet veden. Ani v takovém případě však není - z hlediska splnění předpokladu splatnosti pohledávky z běžného účtu - nutné, aby věřitel předtím, než učiní úkon směřující k započtení, banku „k plnění“ vyzval; pohledávka z běžného účtu se tak stává splatnou (a způsobilou k započtení) okamžikem, kdy je bance projev vůle vedoucí k započtení doručen.

Jelikož se dovolatelce správnost rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé zpochybnit nepodařilo, Nejvyšší soud dovolání podle ustanovení § 243b odst. 2 části věty před středníkem o. s. ř. zamítl.

Výrok o náhradě nákladů dovolacího řízení se opírá o ustanovení § 243b odst. 5 věty první, § 224 odst. 1 a § 142 odst. 1 o. s. ř., když dovolání žalované bylo zamítnuto a žalobkyni podle obsahu spisu v dovolacím řízení náklady nevznikly.

Proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 14. prosince 2006